

Familiepolitikens historie i det lange 20. århundrede

Temanummer: Familiepolitik

Familiepolitikens historie er ikke kun en historie om gradvise reformskridt, men skal også forstås som resultat af skiftende historiske kontekster. Familiepolitik er i forhold til andre velfærdsområder mere tydeligt præget af skiftende normer. I denne artikel beskrives udviklingen gennem fire hovedfaser: Børnesagen (ca. 1870-1920), befolkningspolitikken (1920'erne til 1940'erne), familiepolitikken (1950'erne til 1970'erne) og en lidt mindre distinkt periode fra 1970'erne til i dag.

Keywords: børneforsorg, børnetilskud, børnepasning, børnehaver, barselsorlov

Indledning

”Ethvert sundt Samfund maa bygge paa det ordnede Familielivs Klippegrund,” skrev socialminister K.K. Steincke i 1920 (Steincke 1920, s. 303). Familiepolitik handler nemlig ikke bare om fordelingspolitik, men også om hvorvidt og hvornår staten kan intervenere i de private liv.

Familiepolitik afspejler den gældende samfundsorden i forhold til fx seksualnormer, ægteskabets betydning eller hierarki mellem mænd og kvinder. Denne normative dimension skabte, og skaber fortsat, en ekstra ofte følelsesladet dynamik udover den fordelingsmæssige diskussion, der generelt har præget velfærdspolitikens udvikling.

Familiepolitik er tillige lidt en rodekasse. Man kan en kende forenklet dele familiepolitiske tiltag op i tre hovedtyper:

- Regulering af familier i form af børneforsorgens interventioner, lovgivning om ægteskab og forsørgelsespligt eller andre former for normativt baseret regulering og indgriben i familier.
- Økonomisk støtte til børnefamilier i form af direkte tilskud, skattefradrag, målrettede ydelser eller sociale sikringsordninger m.v.
- Serviceydelser til børn og børnefamilier fx i form af børnepasning, institutioner til børn og unge, skolebespisning, husmoderafløsning m.v.

Sidst, men ikke mindst, har familiepolitikens historie et mere kulørt aktørgalleri end de øvrige velfærdsområder. Ud over klassiske politiske aktører var

KLAUS PETERSEN
klaus.petersen@sdu.dk

CECILIE BJERRE
cbjerre@sdu.dk

der en vifte af organisationer fra kvindebevægelser, arbejdsmarkedets parter, eksperter (jurister, socialforskere, psykologer, økonomer, pædagoger m.v.) og som det måske væsentligste særkende frivillige aktivister og entreprenører, fx fra den kristne filantropi. Det er især institutionsområdet, som har været (og stadig er) præget af et komplekst samspil mellem statslige og ikke-statslige aktører, som deltog aktivt i politikudvikling og fx drev en stor del af de familiepolitiske institutioner fra børnehjem til daginstitutioner (Bjerre 2022). Efterhånden som staten op gennem det 20. århundrede varetog en større del af finansieringen af familiepolitikken, voksede den statslige regulering af feltet, men kompleksiteten fortsatte.

Familiepolitiske tiltag har derfor ikke overraskende en lang og kompleks historie. Det gør det svært at sammenfatte den familiepolitiske historie i det lange 20. århundrede. Vi vil i denne artikel optegne familiepolitikken i bred forstand med fokus på større områder som børneforsorg, daginstitutioner, børnetilskud, og barselslovgivning. Vi lægger hovedvægten på at beskrive familiepolitikken institutionelle udvikling og mindre på de dynamikker, som førte til den udvikling opdelt i fire hovedfaser.

Børnesagen (ca. 1870-1920)

Bekymringen for børns ve og vel har en lang historie. Men i løbet af 1800-tallet opstod i Danmark såvel som internationalt en voksende bekymring for børns vilkår. Det var især progressive jurister, pædagoger, præster, kvindebevægelsen og filantroper, som var bekymrede for børns tarv i kølvandet på industrialisering og urbanisering, som særligt i København skabte problemer med manglende pasning og omsorg, dårlige boligforhold m.v. (Lützen 2003; Bjerre 2021). Børn blev i stigende grad set som uforskyldte, så når fattige børn fx endte i kriminalitet, tiggeri eller prostitution, skulle det ikke løses indenfor straffelovgivningen (datidens kriminelle lavalder var 10 år), men behandles som et socialt problem.

Børns velfærd var i 1800-tallet primært søgt løst uden om staten. Forældreløse børn eller børn, hvis forældre ikke kunne tage af dem, var en opgave for især filantropiske foreninger, der drev børnehjem eller fandt et nyt privat hjem til barnet (Petersen 2011). Bortset fra Lov om Tilsyn med Plejebørn (1888) og Lov om Underholdsbidrag til Børn født uden for Ægteskab (1888) begrænsede staten længe sin involvering. Mange frygtede, at forbedrede vilkår for børn født uden for ægteskab ville svække incitamentet til at gifte sig og dermed undergrave ægteskabet som samfundets foretrukne familieramme (Rimmen 1992; Rosenbeck 1996). Forældremagten skulle også respekteres. I *Den danske Familieret* fra 1910 kan man således læse, at "[v]ed Forældremagten forstaas Beføjelsen og Pligten til at tage Bestemmelse om Børnenes personlige Forhold, herunder deres Underhold, Undervisning, og Opdragelse ..." (Bentzon 1910, s. 284)

Den forældremagt blev dog udfordret med Børneloven af 1905, hvis forældre ikke blev vurderet til at leve op til deres pligter. Der blev oprettet værgeråd i alle landets kommuner, som fik til opgave at føre tilsyn, give advarsler og i sidste instans fjerne børn fra deres forældre. Frem til 1922 skulle alle anbringelser godkendes centralt af Overværgerådet, men derefter kunne værgerådene selv træffe beslutning om at anbringe børn (Bjerre 2021; Bjerre 2023).

Trods det normative familiepolitiske udgangspunkt, hvor ægteskabet blev opfattet som en af samfundets moralske grundpiller, kan Børneloven ses som et udtryk for et ændret barndomssyn og for en gradvis forskydning i opfattelsen af statens rolle og ansvar over for udsatte børn.

Udover Børneloven af 1905 var familiepolitiske initiativer i denne tidligere periode begrænsede. I kølvandet på industrialiseringen blev der med Fabriksloven af 1901 taget et forsigtigt skridt mod barselsorlov for arbejdende kvinder (Borchorst 2003). Loven, der dog ikke omfattede landbruget, forbød kvinder at arbejde de første fire uger efter fødsel, medmindre de havde en lægeattest på, at det ikke var til fare for mor og barn. I de fire uger kunne der, baseret på trangsvurdering og lokalt skøn, bevilges fattighjælp (fra 1914 og 1915 også med støtte fra a-kasser og sygekasser i de 4 uger).

Allerede fra 1820'erne blev der oprettet såkaldte asyler for arbejdende mødre, og i 1871 kom der en børnehave i København baseret på Friederich Fröbels ideer. Ideen bredte sig dog meget langsomt, og i 1919 blev der med loven om Tilskud til Fremme af forebyggende Børneforsorg meget forsigtigt og symbolsk åbnet for en mere progressiv forestilling om børnepasning som et mere generelt velfærdsgode (Petersen 2011). Det var dog først i 1960'erne, at det blev forankret – indtil da var den meget begrænsede børnepasning med få undtagelser ikke et offentligt ansvar.

Lidt overraskende var skolebespisning nok det mest ideologisk omstridte tema. I 1902 blev der åbnet for, at kommunerne kunne betale for bespisning af børn fra "uformuende hjem" i vintermåneder. Men selv om skolebespisning var en ret begrænset sag, så gav det gang på gang anledning til uforsonlige debatter om statens og familiens ansvar. Noget som blev sat på dagsorden af socialdemokratiske bykommuner, der i perioden udviklede en ambitiøs lokal velfærdsdagsorden, bl.a. på børne- og sundhedspolitiske områder (Kolstrup 1998).

Befolkningspolitik (1920'erne til 1940'erne)

Som i andre europæiske lande kom der i tiden før og efter 1. Verdenskrig en voksende statslig (pronatalistisk) interesse for befolkningens størrelse og kvalitet. I Danmark skete der en modernisering af ægteskabslovgivningen i 1922 og 1925, som bl.a. etablerede formel økonomisk ligestilling og fælles forældremyndighed mellem ægtefællerne samt lovfæstede den allerede etablerede liberale skilsmissepraksis (Vallgård 2020; Melby et al. 2006). I 1922 blev

sundhedsplejerskeordningen oprettet med støtte fra den amerikanske Rockefeller Fond (Buus 2001). Reformbølgen i Danmark tog først for alvor fart i 1930'erne under betegnelsen befolkningspolitik (Caspersen 1985).

Steinckes store socialreform i 1933 medførte også ændringer på det børne- og familiepolitiske område. Mest dramatisk inden for børneforsorgen, hvor de lokale værgeråd, nu kaldt børneværn, blev lagt ind under kommunernes sociale udvalg (Bjerre 2021). Det var udtryk for, at statens ansvar gradvist blev udvidet. Fx blev det gjort muligt for kommunerne at yde forebyggende hjælp til familier, ”særligt naar Fjernelse fra Hjemmet herved kan undgaas” (citater fra Petersen 2011, s. 750). Der kom også mindre forbedringer af den fire ugers barselsorlov, skolebespisning og tilskud til børnehaver.

Socialreformen og dens koordinering af den eksisterende lovgivning var dog kun en del af Steinckes familiepolitiske agenda. Den indeholdt også to andre elementer knyttet til henholdsvis befolkningens ”kvalitet” og dens ”kvantitet” (Koch 2000). Befolkningspolitikken – som advokeret fra tidens fremmeste eksperter – handlede både om kontrol og rettigheder.

Steincke og mange i hans tid var inspirerede af eugeniske strømninger, bl.a. fra USA. I 1920 udgav han *Fremtidens Forsørgelsesvæsen*, hvor han kobkede eugenik og socialreform (Steincke 1920). Ved at sikre flere sociale rettigheder for de fleste måtte det samtidig sikres, at udgifterne til eksempelvis den såkaldte åndssvageforsorg blev inddæmmet. Det førte i de følgende år til nye lovgivningstiltag, støttet med bred politisk opbakning, som kan forstås som *negativ eugenik*, dvs. tiltag med henblik på at begrænse børnefødsler blandt bestemte grupper i samfundet. Her kan nævnes sterilisationslovgivning, først som forsøgsordning i 1929 siden lovfæstet i 1934, samt Lov om Svangerskabsafbrydelse i 1937, hvor en kvinde kunne få bevilliget abort bl.a. ved formodning om arvelig belastning (Koch 2000; Koch 2014).

I 1935 blev Befolkningskommissionen nedsat for at forbedre forholdene for børnefamilierne. Det svenske ægtepar Alva og Gunnar Myrdal udgav bestselleren *Krise i Befolkningsspørgsmaalet*, som udkom på svensk i 1934 og forelå i dansk oversættelse året efter. Den blev et centralt referencepunkt i hele Norden, og Myrdal-parrets løsninger til de, ifølge dem, alarmerende fallende fødselstal bestod især i forbedringen af børnefamiliers vilkår, herunder boligforhold og økonomisk støtte (Banke 1999). Udbruddet af 2. Verdenskrig førte til nedlukningen af Befolkningskommissionen, og den familiepolitiske reformagenda blev sat på pause under besættelsesårene.

Familiepolitik (ca. 1950-1970):

Begrebet ”familiepolitik” er tæt knyttet til velfærdsstatens guldalder i 1950'erne og især i 1960'erne. Perioden tog afsæt i idealer om kernefamilien, men familien begyndte gradvist at ændre karakter. Kvinderne – også de gifte – kom i stigende grad i uddannelse og/eller ud på arbejdsmarkedet. Ægteskabets sta-

tus faldt samtidig med, at skilsmisser blev hyppigere og flere børn blev født uden for ægteskab (Christoffersen 2004, Vallgård 2020). Fødselsårgangene i 1960'erne var generelt høje, selv om p-pillen og en mere udbredt seksualoplysning gav bedre mulighed for at planlægge børn og familie. Politisk blev traditionelle kønsroller og familieværdier i stigende grad udfordret.

Alt dette – og især kvindernes øgede arbejdsmarkedsdeltagelse – skabte nye familiepolitiske behov. I 1970 kunne selv en konservativ politiker som Asger Jensen konstatere: ”I 1930'erne havde socialvæsenet kun mulighed for at yde en beskeden understøttelse til familiens overhoved. I dag er dette ikke tilstrækkeligt for at løse en trængende families problemer. I dag er det vigtigt at se på hele familiens sociale problemer.” (Folketingstidende 1969-70, sp. 3180).

Båret frem af økonomisk fremgang voksede velfærdsstaten målt i sociale udgifter, repertoire og generøsitet – og det samme gjorde familiepolitikken. Eksisterende ordninger og institutioner blev udvidet. Nye tiltag blev sat i verden. Hvor familiepolitik tidligere primært havde fokus på udsatte eller ”problematisk” grupper, blev familiepolitik nu noget for alle. Børnehaver blev det normale, og børnepenge noget alle børnefamilier kunne regne med. Der kom nye faggrupper til som fx familierådgivere eller skolehjælpere, der hjalp børn med at komme i skole. Generelt skete der en professionalisering af det familiepolitiske felt (Petersen 2012).

Med kvindernes indtog på arbejdsmarkedet voksede behovet for pasning uden for familien. De relativt få børnehaver og vuggestuer kunne langtfra løse opgaven, og helt op i 1980'erne var der lange ventelister. Eksperterne var skeptiske over for, om pasning uden for hjemmet overhovedet var en god idé. Flere læger og psykiatere advarede imod det, og både i dele af kvindebevægelsen og langt ind i de politiske partier mente man, at små børn burde passes af moderen (Petersen 2012). Hvis børnene skulle i institution, burde det højst være på deltid. Arbejdsmarkedets behov og kvindernes ønske om økonomisk selvstændighed vandt dog gradvist over bekymringerne. Den nye forsorgslov i 1964 åbnede for en langvarig ekspansion af offentligt organiseret børnepasning finansieret af stat, kommune og forældrenes egenbetaling (Petersen 2013). Det er i store træk den model, der – med mindre justeringer i finansieringsfordelingen – stadig eksisterer i dag. Der blev investeret massivt i vuggestuer, børnehaver, fritidshjem samt, for hurtigt at kunne imødekomme efterspørgslen, i kommunale dagplejeordninger i private hjem.

Børneforsorgen blev moderniseret, men fastholdt sin forankring i lokale børneværn (Bjerre 2021). Der skete dog en professionalisering, hvor sagsbehandling blev formaliseret, ligesom der kom øget fokus på rådgivning og inddragelse af familierne. Med socialminister Julius Bomholts ord, fra revisionen af Børneloven i 1958, var der tale om en lille forandring i organisationen, men en revolution i lovens ånd, idet den ”... har hidtil været en trussel mod forsømmelige hjem, en udpræget fjernelsesinstitution. Den bliver i fremtiden en serviceinstitution, der søger at hjælpe hjem og forældre til rette som en

god rådgiver.” (citeret fra Petersen 2013, s. 608). Med en ny lov om børne- og ungeforsorg fra 1964 blev der taget yderligere skridt i denne retning, og forsorgsområdet blev i højere grad en integreret del af familiepolitikken. Vi ved dog fra forskning og beretninger fra tidligere anbragte børn, at forandringerne ikke nødvendigvis kunne mærkes på anbringelsesinstitutioner, hvor opvæksten fortsat kunne være brutal (Rytter 2011). De familiepolitiske idealer og virkeligheden fulgtes ikke altid ad.

I 1960 fik det store flertal af kvinder, som var medlem af en sygekasse, ret til 14 ugers barsel, og i 1967 blev retten gjort universel (Borchorst 2003). Det var dog stadig sådan, at den enkeltes samlede barselspakke også afhang af overskud (for nogle med fuld løn under barsel), og der var bestemmelser fx om beskyttelse mod fyring af gravide.

Der var i 1950 blevet introduceret et kontant børnetilskud, dog fortsat som en del af skattesystemet, og for mange blev det udbetalt som en skatterabat (Petersen 2012). Ordningen hørte, atypisk for familiepolitikken, under Finansministeriet og blev i løbet af 1950'erne vedtaget årligt. Det lykkedes dog centrum/venstre-partierne via en række små skridt i 1966 at få børnetilskuddet helt løsrevet skattesystem og Finansministerium, så det blev en mere traditionel overførselsindkomst placeret under Socialministeriet (Petersen 2013). Det blev en skattefinansieret og universel men gradueret ydelse udbetalt til moderen. Ordningen omfattede dermed også familier udenfor arbejdsmarkedet, og for bl.a. enlige var der mulighed for at få et højere ”særligt børnetilskud”.

Midten af 1960'erne var på mange familiepolitiske områder et slags vendepunkt, hvor sporene blev lagt til det, vi kender i dag. Betænkning om familiepolitik fra 1964, etableringen af et Familieministerium 1966-1968 og Kvindekommissionen 1965-1972 kan ses som en illustration af dette (Petersen 2013). Periodens familiepolitiske reformer blev drevet frem af en alliance mellem reformivrige socialdemokrater, dele af kvindebevægelsen og socialpolitiske eksperter bl.a. i miljøerne omkring Socialpolitisk Forening. 1960'ernes reformbølgen kan ses som udtryk for en generelt voksende accept af statens ansvar for at sikre alle en god opvækst, kombineret med ideer om forebyggelse og et fokus på at styrke – især enlige og arbejdende – kvinders stilling. Det var dog først i 1970'erne, at den ligestillingsmæssige dagsorden og den danske familierévolution for alvor tog fart.

Kvinder, børn og ligestilling (ca. 1970-1990)

Den økonomiske krise i 1970'erne satte en vis dæmper på fortsat ekspansion af familiepolitikken. Reformideer gik hånd i hånd med sparepolitik og nye ideer om, at det offentlige skulle spille en mindre rolle. Det så man fx på daginstitutionsområdet, hvor der frem til 1990'erne var stor efterspørgsel og ventelister på trods af gradvis udbygning. Der var sparetiltag i forhold til normeringer, ønsker om øget forældrebetaling m.v. samt forskellige forsøg på at løse ventelisteproblemerne med nye institutionstyper eller ved at give forældrene mulighed for støtte til pasning i hjemmet.

Det beskrevne mønster fortsatte i de kommende årtier, måske med lidt mere opmærksomhed end før. Det skete fx gennem mediedækning af enkeltsager, pædagogstrejker eller forældrenes blokader af daginstitutioner. Det viste, at ”børnefamiliepolitik” var blevet en integreret del af et moderne familieliv. Det var politikerne også opmærksomme på. Derfor kan man se et øget politisk fokus på familierne, fra Poul Nyrup Rasmussens ”Kan vi ikke gøre det lidt bedre?” i nytårstalen 1. januar 1998 til den borgerlige regerings etablering af et Familie- og Forbrugerministerium i 2004 med konservative Henriette Kjær som minister. Et sådant ministerium havde ikke eksisteret siden 1968. Det holdt heller ikke så længe – efter tre år med tre ministre blev det i 2007 lagt ind under et samlet Velfærdsministerium.

Forsimplet kan man sige, at centrum-venstre ønskede at styrke den offentligt finansierede børnepasning, mens centrum-højre i højere grad ønskede at støtte gennem kontante tilskud til familierne. Resultatet blev et både-og. Det offentlige børnetilskud var en af de udgiftsmæssigt tunge familiepolitiske ydelser. Op gennem 1970’erne og ind i 1980’erne blev ydelsen beskåret af skiftende regeringer (Petersen 2013). I 1987 blev den dog omlagt til den såkaldte børnefamilieydelse, der ikke betød en markant forhøjelse af ydelsen, men til gengæld betød, at den blev gjort universel.

På daginstitutionsområdet blev der længe talt om ventelister og en pasningsgaranti, men det var reelt svært at realisere ude i kommunerne. I løbet af 2000’erne kunne langt de fleste kommuner dog garantere børnepasning (Petersen 2013, 2014).

Vender vi os mod børneforsorgen, havde Bistandsloven i 1976 forankret ansvaret i kommunernes sociale udvalg, der arbejdede med støtte til familier og i sidste instans kunne iværksætte en anbringelse uden for hjemmet på institution eller i en plejefamilie. Den model er grundlæggende blevet fastholdt frem til i dag men ikke uden diskussion og udfordringer (Bjerre 2021). Den første udfordring er stigende udgifter. Den anden udfordring vedrører kvaliteten i anbringelserne. Der har også løbende været eksempler på omsorgssvigt, vantrivsel og overgreb. Desuden har den kommunale sagsbehandling været kritiseret både i tilfælde, hvor der gribes for hurtigt ind og i tilfælde, hvor det sker alt for sent. Den tredje udfordring handler om at sikre både børns og forældres rettigheder i disse ofte svære og komplicerede sager. Mens socialministre er kommet og gået, så bliver disse problemer ved med at bestå.

Også i forhold til barselsorlov var der betydelig reformiver og ønsker om at forbedre ordningen, enten af hensyn til kvinders ligestilling på arbejdsmarkedet eller med henblik på at styrke familie og moderskab. Samtidig rejste ligestillingsdebatten spørgsmålet om fædres barselsorlov (Borchorst 2003). I 1979 blev der taget et første skridt med en ny barselsorlov, der gav kvinder ret til fire ugers fødselsorlov (før fødslen) og 14 ugers barselsorlov. Allerede i 1984 blev dette fulgt op med en ny reform, der forlængede barselsorloven til 24 uger, mens fædre fik ret til to ugers orlov samt mulighed for at overtage

op til 10 ud af de 24 uger. Spørgsmålet om øremærket barsel til fædre fortsatte med at være omdiskuteret. I 1998 fik fædre yderligere to uger (i alt 4) indenfor det første halve år. De to ekstra uger blev dog efter et regeringsskifte afviklet igen i 2002 (Petersen 2014). Til gengæld betød 2002-reformen, at alle familier fik ret til 52 ugers barsel på dagpenge (Petersen 2014). Fire uger før fødsel og 14 efter var øremærket til moderen, mens faderen fik øremærket to uger. De resterende 32 kunne forældrene dele mellem sig. Spørgsmålet om øremærkning af en større del af barselsordningen til fædre spøjede i debatten ganske længe, men først i 2022, via et EU-direktiv, fik hver forælder mindst 11 ugers øremærket orlov.

En af de få familiepolitiske innovationer var indførelsen af orlovsordninger for forældre: Først forældreorloven i 1992, der gav mulighed for en lønmodtager efter aftale med sin arbejdsplads kunne få orlov med dagpenge (Petersen 2013). Den blev i 1994 udvidet med børnepasningsorloven, der med visse forbehold gav ret til 13-26 ugers orlov til børnepasning (Petersen 2014). Ordningen blev en relativ succes og var med til at mindske ventelisterne til børnepasning. Succesen betød dog, at ordningen, af hensyn til arbejdskraftsudbudet, gradvis blev forringet og i 2004 helt afviklet. Ellers var der mest tale om mindre ændringer indenfor det eksisterende system. Der var dog stadig rum for politiske uenigheder om søskenderabat, størrelsen på forældrebetaling, læreplaner i daginstitutioner, madordninger, og om der skulle være tilskud til hjemmepasning, om udlicitering, eller når familiepolitikken kom i berøring med integrationspolitikken som debatten om børnefamilieydelsen til familier med flere børn (Petersen 2014).

Afslutning

Ellen Key erklærede for mere end 100 år siden, 1900-tallet for "barnets århundrede". Hun fik ganske langt hen ad vejen ret. Samfundets interesse for og interventioner i familien voksede løbende gennem hele århundredet og frem til i dag. Familiepolitikken – børnepasning, barselsorlov, børneforsorg og kontantydelse til familien – blev gradvist udviklet og integreret som en central del af danske familiers hverdag.

Udviklingen skete som på de fleste velfærdspolitiske områder gradvist og via en række reformer og tilpasninger, der byggede videre på hinanden. Denne kontinuitetsbetragtning skal dog ikke skygge for, at familiepolitikken ofte var omstridt. Ud over de klassiske fordelingspolitiske konflikter knyttet til socialpolitikken indeholdt familiepolitikken i høj grad også normative spørgsmål, fx om forholdet mellem stat og familie eller synet på kønsroller.

Vores kronologiske opdeling i fire hovedfaser viser, at statens interventioner i familien ikke kun er små gradvise fremskridt, men også må forstås som resultat af skiftende historiske kontekster. Et kvalificeret bud er, at sådan bliver det også i fremtiden.

Referencer

- Banke, Cecilie Felicia Stokholm (1999). *sociale ingeniørkunst i Danmark, familie, Stat og politik fra 1900 til 1945*. Ph.d.-afhandling, Institut for historie og samfundsforhold, Roskilde Universitetscenter.
- Bentzon, Viggo (1910). *Den Danske Familieret*.
- Bjerre, Cecilie (2021). *Når staten er far og mor – Børneværnets anbringelser af børn i Danmark 1905-1975*. Syddansk Universitetsforlag.
- Bjerre, Cecilie (2022). Making Policies: The History of the Danish Child Welfare System at the Local Level. *Journal of Policy History*, 34(4), s. 529–544.
- Bjerre, Cecilie (2023). *Børneloven 1905*. Aarhus Universitetsforlag.
- Borchorst, Anette (2003). *Køn, magt og beslutninger: politiske forhandlinger om barselsorlov 1901-2002*. Magtudredningen.
- Buus, Henriette (2001). *Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse. En kulturteoretisk og kulturhistorisk analyse af velfærdsstatens embedsværk*. Museum Tusculanum.
- Caspersen, Hanne (1985). *Moderskabspolitik i Danmark i 30'erne: Det modsætningsfyldte moderskab*. Skrifter udgivet af Det Historiske Institut ved Københavns Universitet, bd. 16. København.
- Christoffersen, Mogens Nygaard (2004). *Familiens udvikling i det 20. århundrede: demografiske strukturer og processer*. Socialforskningsinstituttet, 04:07. Socialforskningsinstituttet.
- Folketingstidende* (1969/70), Folketingets Forhandlinger, sp. 3180.
- Koch, Lene (2000). *Tvangssterilisation i Danmark 1929-67*. Gyldendal.
- Koch, Lene (2014). *Racehygiejne i Danmark 1920-1956*. 3. udgave. Information.
- Kolstrup, Søren (1998). *Velfærdsstatens rødder: fra kommunesocialisme til folkepension*. 1. udg., 2. opl. SFAH skriftserie 38. København.
- Melby, Kari, Anu Pylkkänen, Bente Rosenbeck og Christina Carlsson Wetterberg (red.) (2006). *Inte ett ord om kärlek: äktenskap och politik i Norden ca 1850 - 1930*. Centrum för Danmarksstudier 11. Makadam Förl.
- Lützen, Karin (2003). Den borgerlige filantropi som forudsætning for velfærdsstaten. I K. Petersen (red.), *13 historier om den danske velfærdsstat* (s. 47–58). Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, Klaus (2011). Børnesagen. Dansk familiepolitik. I J.H. Petersen, K. Petersen, & N.F. Christiansen (red.), *Velfærdsstatens historie. Mellem skøn og ret. Bind II. Perioden 1898-1933* (s. 643–788). Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, Klaus (2012). Fra befolkningspolitik til familiepolitik. I J.H. Petersen K. Petersen & N.F. Christiansen (red.), *Dansk velfærdshistorie. Velfærdsstaten i støbeskeen. Bind III. Perioden 1933-1956* (s. 549–664). Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, Klaus (2012). Familiepolitikens storhedstid. I J.H. Petersen, K. Petersen & N.F. Christiansen (red.), *Dansk velfærdshistorie. Velfærdsstatens storhedstid. Bind IV. Perioden 1956-1973* (s. 579–688). Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, Klaus (2013). Familiepolitik og børnepolitik. I J.H. Petersen, K. Petersen & N.F. Christiansen (red.), *Dansk velfærdshistorie. Velfærdsstaten i tidehverv. Bind V. Perioden 1973-1993* (s. 637–762). Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, K. (2014). Familiepolitik. I J.H. Petersen, K. Petersen & N.F. Christiansen (red.), *Dansk velfærdshistorie. Hvor glider vi hen? Bind VI, andet halvbind. Perioden 1993-2014* (s. 761–861). Syddansk Universitetsforlag.
- Rimmen Nielsen, Hanne (1992). *Debatten Om de Ugifte Mødre i Kvindebevægelsen 1880-1940*. Cekvina.
- Rosenbeck, Bente (1996). Omsorg eller omklamring? Ugifte mødre ca. 1900-1950. I K. Hjorth, G. Ilsøe & M. Kragelund (red.), *BUR. Kan, kan ikke – vil, vil ikke. Kvindeliv i perspektiv*. (s. 92–106). Arki-Varia.
- Rytter, Maria (2011). *Godhavnsrapporten, en undersøgelse af klager over overgreb og medicinske forsøg på Dreng- og Skolehjemmet Godhavn samt 18 andre børnehjem i perioden 1945-1976*. University of Southern Denmark studies in history and social sciences 419. Syddansk Universitetsforlag.
- Steincke, K.K. (1920). *Fremtidens Forsørgelsesvæsen: Oversigt over og Kritik af den samlede Forsørgelseslovgivning samt Betænkning og motiverede Forslag til en systematisk Nyordning*.
- Vallgård, Karen (2020). *Skilsmisser*. 100 Danmarkshistorier. Aarhus Universitetsforlag.